

3. *E. maroccanus* F. (Clypeus fermé en avant par les lobes latéraux).

4. *Aelia acuminata* L. (Scutellum n'atteint pas le bout de l'abdomen).

Abbréviations: *cl* — clypeus; *l. l.* — lobes latéraux; *prn* — pronotum; *sctl* — scutellum.

Opisanie nowego gatunku: *Azotus Mokrzeckii* n. sp. (Hym., Chalc. Aphel.) z Polski z uwzględnieniem ekologii.

z 3 figurami.

Speciei novae polonicae *Azotus Mokrzeckii* descriptio cum oecologiae observationibus

podał

Inż. ŚWIATOSŁAW NOWICKI.

Po powrocie swoim do kraju zająłem się zbadaniem fauny *Chalcididae* Polski, dotychczas prawie zupełnie nieruszanej. Mieszkając w m. Skierniewicach, zacząłem od zbadania okolic powyższego miasta. Wycieczki robiłem wspólnie z p. dr. K. Strawińskim, któremu jestem wdzięczny za wskazanie miejscowości ciekawych pod względem entomologicznym.

Jedna z pierwszych wycieczek była do bukowego lasu blisko wsi Bobrowej (nadleśn. Łyszkowice) w kierunku prawie że zachodnim od Skierniewic (15 km.).

Ponieważ *Chalcididae* znalezione na wycieczkach do powyższego lasu dnia 26. VII., 5. VIII. i 20. VIII. 1926 należą do rodzajów, nieznanych w środkowej Europie lub bardzo ciekawych, słusznem jest zwrócić również szczegółową uwagę na ekologię owego lasu.

Chcąc rozpatrzyć przyczyny istnienia buka (*Fagus silvatica* L.) w postaci oddzielnej wyspy, dość daleko poza granicami jego zasięgu gromadnego, zrobiłem streszczenie z rozdziału o buku z pracy prof. inż. Wł. Jedlińskiego¹⁾.

¹⁾ Prof. inż. Władysław Jedliński. O granicach naturalnego zasięgu buka, jodły i świerka i innych drzew na wyżynach Małopolskiej i Lubelskiej oraz o ich znaczeniu dla gospodarstwa leśnego, Zamość 1922. str. 22—66.

Według powyższego autora należy wyspa bukowa w leśn. Łyszkowicach (pow. Łowicki) jeszcze do gromadnego zasięgu buka. Odróżniając obszar zasięgu jednostkowego od gromadnego, prof. Jedliński podaje wszechstronnie warunki, wpływające na istnienie buka w pewnych ziemiach Polski, oraz po raz pierwszy (jak z pracy wypływa) zajmuje się wyspą bukową, o którą nam obecnie chodzi.

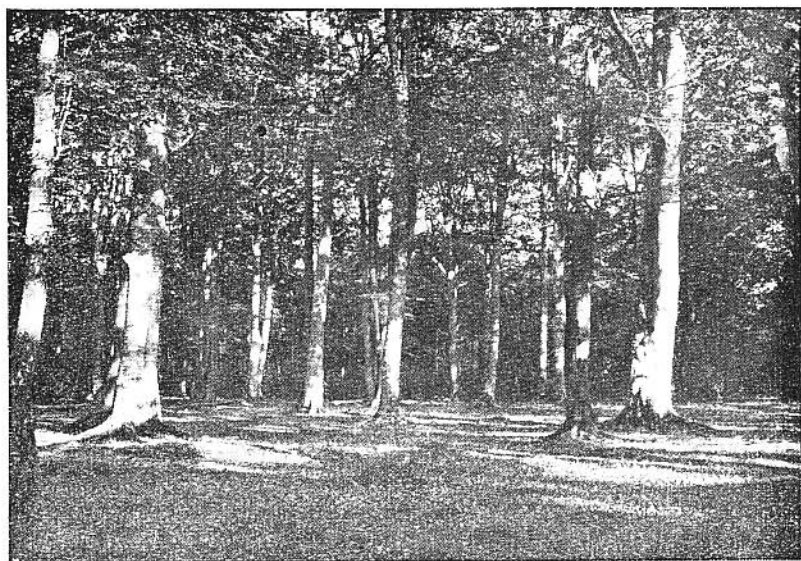

Fig. 1.

Nie wchodząc w szczegóły, dotyczące gospodarstwa leśnego, ograniczymy się danymi fitogeografii, o ile da się zauważyć stosunek ich do występowania buka.

Prof. Jedliński twierdzi, iż niegdyś buk zajmował znacznie większy obszar na ziemiach Polski, niż obecnie, będąc stałe usuwany wpływem człowieka na miejsca, gdzie się dziś już tylko wypadkowo utrzymał.

Wpływ człowieka przejawia się w ciągłym i systematycznym protegowaniu sosny. Jednak i bez wpływu człowieka podlega zasięg buka kurczeniu się; bywa tak w mieszanych, bukowo-jodłowych, wzgl. -świerkowych drzewostanach, gdzie powyższe drzewa cieniowe wytwarzają liczny nalot pod bukami, wskutek

czego z drzewostanów takich, samosiewem się odnawiających, powstają z czasem czyste drzewostany jodłowe, wzgl. świerkowe; jednak pierwsza przyczyna, t. j. człowiek, jest w każdym razie wybitniejszą.

Warunki klimatyczne są też decydującymi w istnieniu buka; musimy brać pod uwagę nie tylko klimat, wzgl. zbiór meteorologicznych obserwacji dotyczących dużych obszarów (makroklimat), lecz i klimat miejscowy (mikroklimat), uwarunkowany wpływem gleby, co do jej ekspozycji, własności fizycznych i chemicznych, oraz lasu samego na dane już warunki makroklimatu.

Na glebach piaszczystych (przeważnie dyluwialnych) są większe wahania ciepłoty, a wobec tego wcześniejsze rozbudzenie się wegetacji, która ulega niebezpieczeństwu późnych mrozów. Ekspozycja gruntu wpływa na bieg granicy buka o tyle, o ile jest ona w stanie złagodzić wahania ciepłoty (w przebiegu dobowym).

Z liczego materiału cyfrowego, dotyczącego ciepłoty wnioskuje cytowany autor, że:

a) Da się zauważyć pewna analogja w biegu ogólnikowej granicy zasięgu buka a linią, łączącą miejscowości, w których temperatury dzienne niżej 0° panują najdłużej przez 3 miesiące w roku.

b) Niemniej ważnym czynnikiem są znaczniejsze wahania ciepłoty w przebiegu dobowym, powodujące powstawanie późnych mrozów; buk bowiem jest bardzo wrażliwym na mrozy w młodym wieku.

c) Przyjawszy za początek okresu wegetacyjnego termin rozpoczynającego się listnienia brzozy, widzimy, iż buk wymaga dla swego istnienia:

α) ażeby miesięczna średnia amplituda ($\bar{s}rt_1 - \bar{s}rt_2$ Jedlińskiego) w maju nie przewyższała 10° , przyczem średnia ciepłota tego miesiąca nie powinna spadać niżej $+8^{\circ}$.

β) niższej ciepłoty kwietniowej, jeśli średnia miesięczna amplituda maja a nawet i czerwca jest znaczniejszą.

d) Z powyższego wynika, iż buk jest bardzo wrażliwym na większe amplitudy wahań ciepłoty w przebiegu dobowym w pierwszych 4–8 tygodniach po rozbudzeniu wegetacji, nawet wtedy, gdy amplitudy nie obejmują temperatury niżej 0° .

Szczególnie na lokalne terminy zapoczątkowania i końca okresu wegetacyjnego, również na długość jego miewa wpływ

mikroklimat; jako czynniki wchodzi: wilgotność gleby (pod wpływem ilości opadów atmosferycznych, oraz warunków hypsometrycznych, orograficznych i fizycznych własności gleby) a nawet i wilgotność dolnych warstw powietrza.

* * *

Zbiory entomologiczne dokonane były w pobliżu starego drzewostanu bukowego, na dolnych gałęziach starych drzew, oraz w sąsiednim sosnowym lesie, na młodych bukach i innych drzewach (grab, dąb). Zbierano za pomocą dużej siatki do otrząsania drzew. Już dnia 27 lipca złapano ♂ ♀ *Mesidia* Först., 2 ♀ *Eretmocerus corni* Hald. (Według Masi'ego¹⁾); gatunek ten może okazać się też nowym; dalej znaleziono kilkanaście ♀ ♀ *Pteroptrix* gatunku blizkiego do *menes* Walk. (rodzaj ów nie był wspomniany w literaturze europejskiej już od r. 1856), 2 nowe gatunki rodzaju *Prospaltella* Ashm., który jest w Europie znany tylko z południa (Włochy, Hiszpanja itd.). Dnia 20. VIII. złapano 1 ♀ *Azotus* How., uznaną za nowy gatunek.

Rodzaj *Azotus* był opisany przez L. O. Howarda na podstawie 1 ♂ nowego gatunku *A. marchali* How.²⁾ z Paryża i nie długo po tem znalezionego w Australji (N. S. W.). Oprócz tego dotychczas opisano 16 gatunków, z których: 3 z Hiszpanji, 1 z Japonji, 2 z Afryki, 1 z Jawy, 8 z Australji, i 1 z Brazylii³⁾.

Dr. Howard⁴⁾ wyraża opinię, iż rodzaj ów, będąc pochodzenia wschodniego, był tylko importowany do Europy, lecz możność zaniesienia naszego gatunku zdaje mi się być zupełnie wykluczoną, wskutek czego przypuszczam, że występuje na terenie Polski autochtonicznie. Sam fakt znalezienia gatunku z rodzaju, żyjącego przeważnie w krajach podzwrotnikowych, stosunkowo tak daleko na północy jest nadzwyczajnie ciekawym.

Gatunek ów poświęcam prof. Zygmuntowi Mokrzeckiemu; tylko dzięki jemu udało mi się powrócić do kraju i znów podjąć pracę pod jego kierownictwem. Przed 9 laty w Symferopolu na Krymie, pracowałem w stworzonych przez niego Muzeum i Stacji Pomologicznej „Sałgirka“ również pod jego kierownictwem.

¹⁾ Masi L. Poll. d. Lab. d. Zool. gen. e agr., Portici 1910.

²⁾ Howard L. O. Proc. Ent. Soc. Wash. vol. IV, N. 2. 1898. str. 132.

³⁾ Mercet R. G. Bol. Soc. Esp. Hist. Nat. XXII, 1922. str. 197.

⁴⁾ Howard L. O. Proc. Ent. Soc. Wash. XVI. 1914, str. 85.

Azotus Mokrzeckii n. sp. jest zbliżony do hiszpańskich gatunków *A. pinifoliae* Merc. i *A. matritensis* Merc. Cechy jego są podane w opisie oraz w tablicy analitycznej.

Biologia nowego gatunku, oraz wszystkich innych razem z nim w bukowym lesie znalezionych, nie jest jeszcze znana i pozostaje do zbadania. Inne gatunki rodzajów wymienionych są pasorzytami rodzin *Coccidae* i *Aleurodidae* oraz jaj *Hemiptera*¹⁾.

Nie ulega wątpliwości, iż gatunki wymienione z lasu bukowego w okolicach w. Bobrowej są ściśle związane z siedliskiem, chociaż nie bezpośrednio, jak rośliny, lecz za pomocą swych żywicieli (wzgl. pasorzytów niższych rzędów) i roślin. Wobec tego problem geograficznego rozmieszczenia każdego owadu z grup nie tylko roślinożernych, ale i pasorzytniczych, da się przenieść na kwestję rozmieszczenia rośliny albo nawet całej asocjacji roślin, jaką i jest nasz las bukowy.

Streszczając pracę prof. Jedlińskiego, chciałem podkreślić, jak skomplikowanem bywa zagadnienie geograficznego rozmieszczenia, gdy nawet zupełnie pomijamy ściśle zoologiczną stronę, zwracając uwagę tylko na kwestję: dlaczego owa roślina w danem miejscu występuje?

* *

Hanc speciem novam specierum hispanicarum *A. pinifoliae* Merc. et *A. matritensis* Merc. fere intermedium esse opinor. Differentiae tabulae analyticae indicatae sunt.

Azotus Mokrzeckii n. sp. *Femina*. Caput fronte atque faciei triente inferiore ochraceis, oculis laete roseo-rubris, late niveo-marginatis, cincturis his postice interruptis; facies antice transverse albo-fasciata, infra haec fascia nigra, in trientem inferiorem ochraceam gradatim transeunte, occipite nigro (fig. 3 d, e, f).

Antennarum scapo bullaque coeruleo-nigris, pedicelli dimidio basali, funiculi articulis 1° et 3° clavaque fere nigris, hac apice dilutiore, art. 2° ac 4° albescentibus, 2° basi et apice obscuriore (fig. 3 b, c).

Pronoto cum abdominis base violaceis, mesonoto ac propodeo cyaneo-viridis, scutello abdominisque parte reliqua obscure cyaneis; tegulis niveis; proalarum fascia subapicali marginem costa-

¹⁾ Na wycieczce dnia 7. XI. znaleziono na liściach bukowych masowo *Aleurodes* sp., w którym prawdopodobnie pasorzytują powyższe *Aphelinidae*.

lem attingente, sub eadem interrupta, pictura illae *A. matritensis* Merc. simillima; nervorum subcostalis atque marginalis dimidio basali sordide albescente, apicali fusco, radii clava nivea (fig. 3 a); metalarum dimidio basali ac limbo summo apicis et nervi costalis triente apicali (sumum apicem excepto) infuscatis.

Pedum femoribus nigris, tibiis anticis fuscis, mediis posticisque sordide flavescentibus, mediis triente, postico dimidio basali nigro, genubus niveis, tarsis tibiis concoloribus, articulis ultimis fuscis.

Caput antice visum (fig. 3 f) altitudine sua latius proportionem 67:52, genis buccatis, sulco nullo, quam oculis prominulis vix longioribus, ad os versus vix angustatum, antennis ad os insertis, spatio duplo, quam ab ore inter se semotis; formam capitis de latere fig. 3 e illustrat; idem superne inspectum oculis fronte fere duplo angustioribus, haec cum occipite excavatis, ocellis in triangulum fere aequilaterum dispositis, posticis marginem niveam adhaerentibus, inter se spatio duplo quam ab orbitis internis et a margine occipitali haud acuto remotis.

Antennarum scapo fusiformi (40:17), quam bulla quadruplo, quam pedicello (19:8) plus quam duplo longiore, funiculi art. 1° (15:7) quam pedicello paulo brevior ac tenuiore, quam 2° (14:6) paulo longiore, tertio (8:8) dimidio primi longiore, quarto (17:9) primo longiore sed pedicello brevior, clava (40:12) scapi subaequilonga; flagello articulis ad apicem versus latitudine gradatim accrescentibus; sensillae fig. 3 b, c demonstratae sunt.

Fig. 2.

Vertice parce ac breviter piloso, reticulato, fronte vix transverse, haud confertim reticulata, lateribus impressionis facialis cum genis oblique striatis, his ultimis pilis 3—4 brevissimis instructis; oculis glabris.

Mandibulae apice 3-dentatae, dente apicali majore, duobus internis minutis ac approximatis, latere interiore declivi, subtruncato (fig. 3 g); palpis maxillaribus 2-, labialibus 1-articulatis, maxillarum stipite post medio 1-setoso, galea setosa, seta apicali prominente; mento seta sola medio instructo, ligula apice 2-spinosa (fig. 2).

Protharax medio linearis, parte antica declivi transverse strigosa, lateribus dilatatis, sublaevibus, bisetosis, sutura postica sinuata: scuto (27 : 39) prothorace angustiore (39 : 59), transverso, dimidio antico transverse strigoso, postico arcuatim strigoso, prope angulis anticis seta minuta ac prope posticis puncto pellucido (? sine seta) instructo, lateribus cum scapulis longitudinaliter reticulatis,

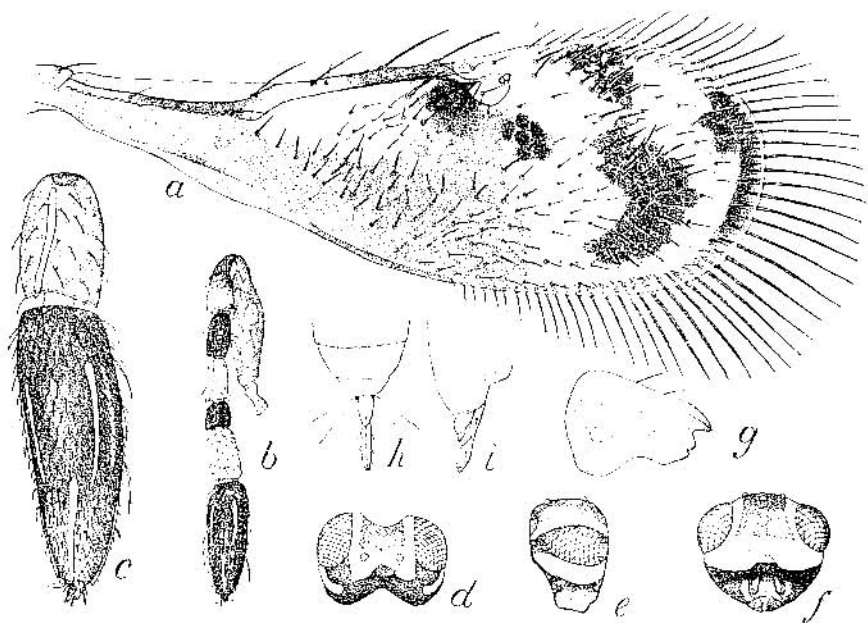

Fig. 3.

his ultimis lateribus seta minuta sola inserta; scutello (19 : 40) scuto latiore, fortiter transverso, subconcentraliter transverse strigoso, lateribus longitudinaliter, axillis haud transversaliter reticulatis, his ultimis prope angulo interno seta sat magna munitis; scutello setis 4 prope angulis, atque sensillis 2 placoideis majoribus post medio ornato; metanoto quam scutello fere quintuplo brevior cum propodeo transverse, minus confertim reticulatis, spiraculis subrotundis, transversis, vix ante medio sitis, callo 2-setoso; phragma usque ad abdominis segmenti primi apicem productum; mesopleuris medio reticulatis, postice laevibus.

Proalae (36 : 13) nervorum submarginalis, praestigmate, marginalis ac radii proportio 10 : 2 : 9 : 3, 1; postmarginali fere

nullo; ciliis apicalibus longitudine dimidium latitudinis maximae alae vix superantibus (7:13); metalaе (32:5) costa $\frac{3}{5}$ alae aequante, ciliis latitudinem maximam vix longioribus.

Metatarso intermedio articulis 2 sequentibus subaequilongo.

Abdominis segmenta tantum 7 observavi, sed 1° post medio transversaliter subdiviso; proportio longitudinum segmentorum 42:22:17:22:16:5:20; 1°—5° margine apicali recto 6° subconcavo, lateribus 1-setoso, 5° lateribus setis in cristam dispositis ornato, setis cercoidi 3, 2 longis, terebrae apicem attingentibus, basi curvatis, tertia brevi, recta; segm. ultimo tubuliformi, terebrae basin tegente, haec $\frac{2}{7}$ longitudinis abdomine aequilonga.

Habitat: regnum Masowiam, Poloniae centralis; 1 ♀ in silva *Fago silvatica* L. composita, prope a rure Bobrowa capta 26. VIII. 1926 (verosimiliter autochthona).

Speciem hanc clarissimo professori Sigismundo Morzecki, magistro meo, dedicavi, qui Russiae meridionalis entomologiam applicatam fundavit.

* * *

Fagus ibi insulam separatam fingit, quae longe ab locis, ubi *Fagus* abundat, remota est.

Species duae novae generis *Prospaltella* Ash., una g. *Pteroptrix* Westw., una g. *Mesidia* Först., unaque g. *Eretmocerus* Hald. in hac silva captae sunt.

In praefatione lingua polonica scripta tantum opus cl. prof. Jedliński citavi, qui ad distributionem geographicam arborum Poloniae maxime contribuit¹⁾.

Species palaearcticae generis AZOTUS Howard.

Feminae.

1. Proalae obscure fasciatae, scapo antennarum obscuro 2.

— Proalae leviter fumatae, disco fascia pellucente, dorsum thoracis haud transverse reticulatum, calcar tibiae intermediae metatarso plus quam duplo brevior, scapus albus, macula nigra.

A. pulcherrimus Merc. (Hispania).

¹⁾ 7. XI. 1926 in hac silva, sub foliis *Fagi Aleurodes* sp. inveni, quae verosimiliter speciebus his *Aphelinidarum* inquinata est.

2. Proalae ciliae marginales dimidio latitudinis maximae alae breviores vel subaequilongae, fascia obscura subapicali marginem costalem attingens 3.

— Proalae ciliae marginales $\frac{2}{3}$ latitudinis maximae alae longiores, fascia subapicali margines haud attingens; metalae dimidium basale fumatum, ciliae marginales latitudine alae duplo longiores, dorsum thoracis transverse strigosum, metatarsus intermedius articuli sequenti aequilongus.
 A. pinifoliae Merc. (Hispania).

3. Proalae ciliae marginales dimidio latitudinis aequilongae, metalae dimidium basale fumatum 4.

— Proalae ciliae dimidio latitudinis breviores, fascia subapicalis haud interrupta, metalae hyalinae, frons luteo-rubra, thorax transverse strigosus, metatarsus intermedius atriculis duobus sequentibus longitudine aequans. *A. matritensis* Merc. (Hispania).

4. Proalarum fascia subapicalis fortiter flexuosa, angulo postico fasciae apicali adhaerente, frons flavescens.
 A. chionaspidis How. (Japonia).

— Proalarum fascia subapicalis sub margine costali interrupta, metalae ciliae marginales alae latitudini maximae aequilongae, metatarsus intermedius articulis duobus sequentibus haud longior, dorsum thoracis transverse strigoso.
 A. mokrzeckii n. sp. (Polonia).

Mares.

1. Proalae fascia subapicali vix discreta ornatae dorsum thoracis transverse strigoso, calcar tibiae intermediae metatarso subaequilongus 2.

— Proalae pro parte leviter fumatae, fascia subapicali nulla. 3.

2. Proalae ciliae marginales illae latitudinis dimidio breviores, metatarsus intermedius articulis duobus sequentibus aequilongus.
 A. matritensis Merc.

— Proalae ciliae marginales dimidio longiores, metatarsus articuli sequenti aequilongus *A. pinifoliae* Merc.

3. Proalae summo apice obscure marginatis, ciliae marginales latitudine maxima triplo breviores, corpus brunneum
 A. marchali How. (Gallia).

— Proalae apex haud signatus, ciliae latitudine quadruplo breviores, thorax coerulesco-viridis, dorsum haud transverse reticulatum. *A. pulcherrimus* Merc.

Z PRACOWNI ZAKŁADU ENTOMOLOGJI I OCHRONY LASU SGGW.
WŁSKIERNIEWICACH.

Objaśnienie rysunków. Figurarum explicatio.

Fig. 1. Bukowy las w pobliżu w. Bobrowej. Sylva Fago composita prope ad rurem Bobrowa (K. Strawiński phot.)

Fig. 2. *Azotus Mokrzeckii* n. sp. ♀ maxillae, labrum.

Fig. 3. Idem. *a* — przednie skrzydło (proala);

b — antenna.

c — wierzchołek anteny (apex ant.);

d — głowa z wierzchu (caput superne visum);

e — „ z boku („ de latere „);

f — „ z przodu („ antice „);

g — żuwaczka (mandibula);

h — wierzchołek odwłoka (apex abdominis);

i — to samo z boku (idem de latere visus).

Sprawozdania z zebrań P. Z. E. 1926 r.

[Comptes-rendus des séances de la Soc. Pol. des Ent. du 1926].

IV. Walne Zgromadzenie.

4. stycznia.

Przewodniczy prof. Mokrzecki.

Wyciąg ze sprawozdania Zarządu: Ilość członków P. Z. E. z końcem r. 1925 wynosi 159. W roku sprawozdawczym wydano 4 zeszyty P. P. E. (III. 4, IV. 1, 2 i 3) objętości 19 arkuszy druku. Zagranicę wysyła się 45 egzemplarzy Pisma przeważnie wymienionych. Biblioteka wzrasta w dalszym ciągu z wymiany, prenumerat i z darów członków; zwłaszcza odbitki prac tychże są pożądane. Z końcem roku sprawozdawczego mieliśmy 41 publikacji periodycznych i 310 nieperiodycznych.

Stan kasy przedstawia się, jak następuje: